MONGÓLIAI ÚTIRAJZ

LESTI ÁGNES

Sokszor gondolok nagyszüleimre és alföldi történeteikre Nagykátáról és Tápiószecsőről, ahol felnőttek. Próbálom elképzelni, milyen lehetett kisvárosi, földművelő életük az 1930-as, '40-es években, nézem a képeket, és rekonstruálom magamban a tájat. Látom, ahogy nagyanyám gyerekként tehenüket, a Violt legelteti a szőlőktől távol, vagy ahogy később már fiatal lányként fut a Pestre tartó vonathoz, hogy beérjen a gyárba. Szinte hallom, ahogy a hajnali félhomályban ijedten felkiált a talpa alatt felbolyduló birkanyáj puha érzésére. Gyakran, ha utazom, ezt a tájat keresem – ezt a szoros, összetartó, egyszerű közösséget, ahol mindenkinek megvan a helye, és egybeolvad ember, állat, táj és épített struktúra, akár egy olajfestményen. Ezt érzem Laoszban is, ahogy a nyüzsgő Pakse francia gyarmati épületeit elhagyva a főúton robogok a Bolaven-fennsík felé. Itt egy kávéültetvényen jut eszembe Mongólia. Egy ott megismert francia fiúval beszélgetek, mikor megkérdezi, mi a következő úticélom. Beugrik a *Nagy Táltoskönyv*, amit óva őrzött nagyanyám, és ami most az én polcomat díszíti, az alkalmak, mikor a táltosokhoz jártam neki gyógyírért erre-arra, és eszembe jut, ahogy édesanyám beszél apai nagyapám arcvonásáról, mondván, „le se tagadhatná mongol őseit". Így nem is mondhatnék mást, mint: Mongólia! A madagaszkári származású francia fiú lelkes lesz – neki is rajta van a bakancslistáján, mondja. Számot cserélünk, és megbeszéljük, hogy talán még összefuthatunk Mongóliában egyszer.

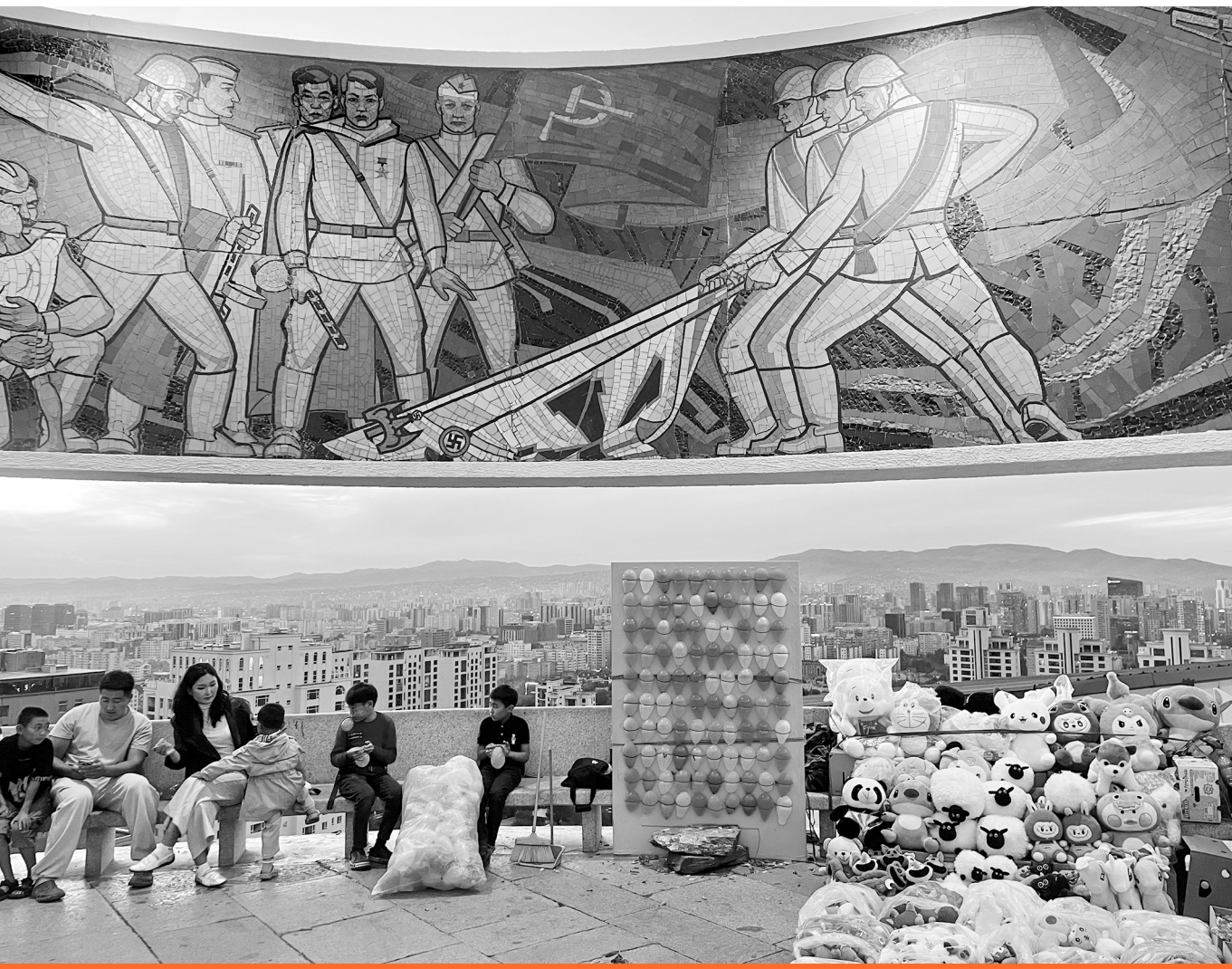
ULÁNBÁTOR, EGY BIRODALOM FŐVÁROSA

Nyáron már Budapesten álmodozom a mongol sztyeppékről, de magyar haverom, akinek felhozom, hogy jó lenne kiruccanni, nem túl vevő az ötletre. Ráírok hát a francia srácra. Persze, menjünk – Góbi sivatag, Hövszgöl-tó környéke, Orkhon-völgy vagy Ulánbátor vidéke, mi érdekel a legjobban. Egy rövid netes keresés után kiválasztom a Hövszgöl-tavat, ő a Góbira teszi a voksát, és konszenzusosan megbeszéljük, hogy akkor már Ulánbátor környékét is megnézzük. Pár hét múlva pedig már a *Pax Mongolica* történelmi és társadalmi hatásait tanulmányozom egy Isztambulból Ulánbátorba tartó járat fedélzeti magazinjában. Mint ebből megtudom, a mongolok legfőbb kincsei az ősök, a család, az államiság, a haza, a nyelv, a kultúra, a nomád bölcsesség, a tudás és az erkölcs, és mindezeket az Örök Ég oltalmába helyezve őrzik nemzedékről nemzedékre. Olvasok még Dzsingisz kán nagyságáról is – a nagykán nemcsak egy birodalmat épített, hanem egységes írásrendszert, diplomáciai hálózatot és olyan örökséget hagyott hátra, ami a mai napig a mongol identitás alapköve.

Néhány órával később már Ulánbátor belvárosában járok. A nagy forgalmi dugó kicsit szokatlan, de a modern kávézók, éttermek és a sok helyen szétbontott járdán szemberobogó elektromos rolleresek láttán úgy érzem, bármely világvárosban lehetnék. A nagy nomád birodalmakról olvasva nem erre számítottam, de Ulánbátor rég kinőtte a jurták korát. Otthonosan mozgok, be is

térek egy kasmírbutik melletti *specialty* kávézóba, ahol a felszolgáló lánytól gyorstalpaló mongol órát veszek a legfontosabb kifejezésekből. Miután kiderül, hogy munka mellett nemzetközi kapcsolatokat tanul, meg is jegyzem, hogy akár diplomata is lehet majd – a modern diplomácia ugyanis a mongoloktól ered. Elkerekedett szemmel néz rám. „Te vagy az első nyugati ember, aki ezt tudja" – mondja, én pedig örülök, hogy a fedélzeti magazint alaposan átolvastam. Abból ugyanis megtudtam, hogy a mongolok teremtették meg az első valódi globális diplomáciai hálózatot, összekötve Európát, Perzsiát és Kínát a világ addig leggyorsabb üzenetkézbesítő rendszerével. Ők hozták létre az első kontinentális útlevélrendszert és bocsátották ki a *geregét* – egy fémtáblát, amit a mongol követek, tisztviselők és külföldi kereskedők viseltek a nyakukban. Ez aranyból, ezüstből vagy bronzból készült, és viselője Dzsingisz kán nevében beszélt. Aki megtámadta azt, aki hordja, a kán ellenségévé vált, a mongol bosszú pedig könyörtelen volt. A *gerege*, más néven *paidza*, nem csupán egy tárgy volt tehát, hanem egy birodalom ígérete: „Biztonságban utazol. A kán védelme alatt állsz."

Egy *cappuccinó*val és egy kasmírpulóver-vásárlással később már egy ulánbátori pénzügyi központban dolgozó mongol ismerőssel beszélgetek, aki ebédszünete alatt vezet végig a bankvilág toronyépületeivel szemközt meghúzódó látványosságokon. A Blue Sky Towerrel szemközt megnézzük a Szühbaatar téren álló Dzsingisz kán-szobrot, elhaladunk a Nemzeti Múzeum és a Dzsingisz Kán Nemzeti Múzeum előtt és a parlament épülete mellett. Közben magyaráz. Elmeséli Dzsingisz kán harci módszereit, aminek titka nem a létszámban, hanem az összehangolt mozgásban és a fegyelemben rejlett. A könnyűlovasságot

Panoráma – Céllövészet, játékárusok és helyi látogatók az ulánbátori Zajszan emlékmű tövében *(Lesti Ágnes felvétele)*

ritkán láthatta közelről ellenség, íjászaik pedig vágtában is képesek voltak hátrafelé pontosan célozni. Színlelt visszavonulásokkal csalták csapdába az ellenséget, és harcosaik többsége íjász volt; minden tíz katonából kilenc. Ezt a harcmodort ma is tanítják katonai akadémiákon szerte a világon, az Egyesült Államoktól Kínáig, mondja. Aztán a mongol írásról mesél. A hagyományos mongol írás függőlegesen halad, fentről lefelé, a sorok pedig balról jobbra követik egymást. Már a 13. század előtt is használták, de Dzsingisz kán tette hivatalossá a birodalomban. Még ma is tanítják ezt az iskolában a gyerekeknek a cirill betűk mellett. Ő is ismeri – rá is teszi kezét egy mongol írással ellátott harangra a Nemzeti Múzeum bejáratánál, és olvassa is.

Mikor a parlament épülete előtt megyünk el, a kerítésen meglátja a mongol nemzeti zászlóról ismert szimbólumot, és magyaráz: ez a szojombó szimbólum, a szojombó írásrendszer egyik karaktere. Még a 17. században alkotta meg egy mongol buddhista szerzetes, maga a szojombó szó a szanszkrit *szvajambhu*ból ered, azt jelenti, „önmagától született". A szimbólum jelentése is fontos, meséli – a tetején lévő tűz három lángnyelve a múltat, a jelent és a jövőt jelképezi, alatta a nap és a holdsarló pedig a mongol nemzet örökkévalóságát idézi. A középső körben a *jin-jang* jel látszik, de a mongolok inkább két halat látnak benne, amik soha nem csukják le a szemüket – ez az éberség jele. A szélén a két téglalap a barátságot és az erőt jelképezi. „Két ember barátsága erősebb a kőfalnál" – idézi a mongol közmondást barátom.

Ahogy elhaladunk a Dzsingisz Kán Nemzeti Múzeum mellett, ismerősöm megáll, és felnéz az épületre. A teteje egy hagyományos mongol *ger* alakját formálja – nem jurta ez, hangsúlyozza, a jurta szó orosz, ők azt nem használják. A *ger*t egy arany sólyom koronázza, a bejárat egy *gerege* formáját idézi, a homlokzaton pedig öt *tamga* látható; ezek a nagy kánok ősi klánjelei: Dzsingisz káné, Ögödejé, Tolujé, Güjüké és Möngkéé. A sztyeppei népek évszázadok óta használnak ilyen jeleket, jószágot, tulajdont, pénzérméket jelölnek vele. Mikor új kán került hatalomra, nem egyszerűen örökölte elődje *tamgá*ját, hanem megváltoztatta azt és saját uralmához igazította. Minden *tamga* tehát egy történetet mesél: öröklésről, hatalomról, változásról. Végül arról beszél, hogy a mongolok mélyen szabadságszerető nép, és ezt senki nem veheti el tőlük. Él egy legenda, hogy Sztálin azért nem kebelezte be az országot a Szovjetunióba, mert tudta, a mongolok soha nem tűrnék a szigorú központi irányítást; jobb volt meghagyni nekik a látszatot, hogy saját útjukat járják.

több ezer éves hagyományuk ma is elevenen él

Az ebédidő lejártával újdonsült idegenvezetőm elindul vissza az irodába, de még előtte a Béke sugárút mellett egy idősebb férfiakból álló csoportra mutat, akik apró csontokkal játszanak. Ezek a *shagai*, juh vagy kecske bokacsontjai, amiket a monda szerint Dzsingisz kán adott legjobb barátjának, Dzsamukának barátságuk jeleként. A férfiak nagy koncentrációval pöckölik a csontokat a földön, és közben egymással tréfálkoznak, dohányoznak, vagyis egy több ezer éves hagyományt folytatnak, ami még ma is elevenen él a modern fővárosban.

Ezután, immár egyedül, a pénzügyi központ toronyépületeinek tövében ebédelek. Egy *bituu shul*t, vagyis egy tésztaréteggel lezárt és átgőzölt mongol húslevest eszem, mellé *tsuivan*t, azaz zsírban sült házi tésztát bárányhússal és zöldségekkel, az egészet egy Сэруун (*Seruun*) sörrel leöntve. Mongóliában a sörfőzés az utóbbi húsz évben fejlődött igazán, noha az alkohol szeretete ennél jóval régebbre nyúlik vissza. A legenda szerint Ögödej, Dzsingisz kán fia annyit ivott, hogy az orvosok kérték, vegyen vissza pohár borai számából, ő ezt készségesen meg is tette, csak ezután nagyobb poharakat használt. Az ősi sztyeppéken erjesztett tejből készült az alkohol, majd később megjelent a vodka is, amit a szovjet időkben kezdtek tömegesen inni. Kedvencem ezek közül – ahogy utam végére kiderült – a *Taiga* nevű, fenyőmaggal átitatott fajta.

Ebéd után elsétálok a Zajszan emlékműhöz, de szigorúan gyalog, hiszen így is gyorsabban haladok, mint busszal vagy taxival a mindig bedugult fővárosban. Az emlékmű egy dombtetőn áll Ulánbátor déli részén. Még a szovjetek építették a II. világháborúban elesett mongol és szovjet katonák tiszteletére, gyönyörű kilátást kínálva a rohamosan terjeszkedő városra, amiben mára

a mongolok majd' fele él. Innen a Nemzeti Vidámparkba veszem az irányt, ahol találkozom francia útitársammal, aki bár frissen érkezett, vevő egy gyors óriáskerekezésre, mielőtt felkészülünk másnapi sztyeppei utunkra.

AHOL A LOVAK NEM RABOK

Reggel már vár minket a Gandan kolostorban dolgozó túravezetőnk, rövidre nyírt hajú mongol lány, aki buddhista szerzetesnőnek készül. Négykerék-meghajtású terepjáróban ül, ezzel megyünk egy Töv megyében élő sztyeppei nomád családhoz látogatóba. Töv Mongólia szívében, Ulánbátor körül terül el – a *töv*

Családi gazdaság – *Ger* a sztyeppén birka- és kecskenyájjal *(Lesti Ágnes felvétele)*

mongolul középsőt jelent, s a név találó, hiszen a terület szinte teljesen körbeöleli a fővárost. Ma mintegy 94 ezer ember otthona, akik főként a halha mongolokhoz tartoznak, de kisebb számban kazahok, burjátok és dörvötök is élnek itt.

Útközben faggatjuk idegenvezetőnket a buddhizmusról és a mongol vallásokról. Mint megtudjuk, mára a mongolok többsége – körülbelül másfél-kétmillió ember – buddhista; ez az ország fő vallása. Kicsit csalódott vagyok, mivel én sámánokra és táltosokra számítottam, de azért kíváncsian hallgatom. Ahogy kiderül, a mongol buddhizmus a tibeti vadzsrajána hagyományhoz kötődik, amely évszázadokon át meghatározó volt az országban, olyannyira, hogy a 20. század első felében a mongol férfiak majd' egyharmada (!) szerzetes volt. Aztán a szocializmus alatt a vallásgyakorlást betiltották, a kolostorokat

lerombolták, a szerzeteseket pedig üldözték, így csak 1990 után éledhetett újjá a buddhizmus az országban. Mára Mongóliát a vallási tolerancia tisztelete jellemzi: buddhisták, sámánok, muszlimok és keresztények békésen együtt élnek. Ez a vallási pluralizmus a mongol nemzeti identitás része és a *Pax Mongolica* örökségében gyökerezik, ami a konfliktusokkal szemben a stabilitást és a vallások közötti párbeszédet szorgalmazta.

A buddhizmus újraéledése azonban, mint megtudjuk, máig geopolitikai feszültségek forrása. Mongólia buddhista intézményei szoros kapcsolatban állnak a száműzetésben élő tibeti buddhista közösségekkel és a dalai lámával, akit Kína politikai fenyegetésnek tart. Peking többször is nyomást gyakorolt Ulánbátorra, hogy mondja le a dalai láma látogatásait, sőt tiltakozásképpen 2002-ben két napra felfüggesztette a vasúti összeköttetést, 2006-ban pedig ideiglenesen törölte a pekingi járatokat. A kínai kormány jelenleg is komoly diplomáciai erőfeszítéseket tesz, hogy korlátozza a dalai láma befolyását Mongóliában, miközben más, Kína felé orientálódó buddhista vonalakat támogat. A mongol buddhisták így – idegenvezetőnk elmondása szerint – miközben a békét és belső nyugalmat keresik kolostoruk falain belül, akaratukon kívül diplomáciai csata szereplőivé váltak.

Miközben a vallásról beszélgetünk, a terepjáró egyre messzebb visz Ulánbátortól, s a táj lassan átalakul körülöttünk. Néhány kilométerre a várostól keletre a beton hirtelen véget ér, és a felhőkarcolók helyét szél simította dombok és végtelennek tűnő sztyeppe veszi át. Erdene környékén már csak fűvel borított pusztát látni, aztán letérünk a műútról, és a hepehupás sztyeppén haladunk tovább, ahol már semmi jele autónyomnak. Néha áthajtunk egy-egy folyón, majd folytatjuk utunkat a véget nem érő füves tájon. *Ger*t csak néha látni, és akkor is csak egyet-kettőt, szorosan egymás mellett – hol napelemmel ellátva, hol motorbicikli vagy terepjáró társaságában.

> „a szabadság nem kiváltság, hanem alapállapot

Mikor megérkezünk, vendéglátóink már a *ger*ek előtt várnak: három egymás mellett, egyik külön nekünk előkészítve. Bemegyünk és rögtön *süütei tsai*jal – sós tejes teával – kínálnak a befogadás jeleként, majd keksszel, tejszínnel (*örömm*el) és *aaruul*lal, a *ger* tetején napra terített, szárított túrófélével. Megkóstoljuk a házi *airag*ot is, ezt a kancatejből erjesztett, enyhén szénsavas kumiszt. „Mikor először iszod az évben, meghajt, kitisztít" – meséli buddhista vezetőnk. A mongol nomádok életét ugyanis az évszakok ritmusa szabja meg: tavasszal a folyók mellé húzódnak, nyáron a magasabb legelőkre vonulnak, ősszel visszatérnek a védettebb völgyekbe, télen pedig a szél elől elbújva vészelik át a hideget. A lovakat sem istállózzák, szabadon legelnek a sztyeppén. A nagy ménes télen távolabbi legelőkre vándorol, ezt hívják *otor*nak, és csak tavasszal fogják be újra az ismerős állatokat. A lovak tehát nem rabok, hiszen a mongolok számára a szabadság nem kiváltság, hanem alapállapot.

Akár a lovak, én is nehezen viselem a bezártságot, meg is indulok francia útitársammal felfedezni a sztyeppéket, át az alacsony dombokon, a több száz legelő birka, kecske és vadló közt. Mire visszaérünk, a konyhának kinevezett *ger*ben már fő a tiszteletünkre levágott birka. Betekintés nyílik számunkra a feldolgozásba, megtudjuk, hogyan használja fel a mongol nomád az utolsó szőrszálig az állat minden részét. A gyapjúból nemez készül, a bőrt kikészítik, a csontokból és szaruból eszközöket faragnak. A beleket megfordítják, a bolyhokat gondosan lemossák, majd átforrázzák és megfőzik – semmi sem vész kárba! Ez nem pusztán gazdaságosság, hanem a természet tisztelete: a nomád számára az állat élete ajándék, ezért nem pazarol el belőle semmit. Mikor az állat megfőtt, húsa megpuhult és sötétbarnává vált, összeül a család a *ger* padlóján. A családfő vágja a szeleteket és adogatja körbe. A kisgyerekek nagy lelkesedéssel kapnak a máj, vese, lép, tüdő és bendő darabok után, nekünk is kínálnak belőle. Én főleg a májra vetem magam, de kapok hozzá vastag zsírdarabokat is. „Ezt együtt egyed, úgy finom" – fordít vezetőnk. A vitamindús háj a legmegbecsültebb falat: nagy ajándéknak számít és tiszteletet fejez ki. Bár a mongol nomádok főként húson és állati termékeken élnek, ebben benne van a vitamin, a gyógyító füvek és a nap ereje, ami a legeléssel kerül az állatba.

SÖTÉTEDÉS A PUSZTÁN

Vacsora után elindulok egy sétára, hogy lejárjam a nagy birkazsírszeleteket. Az internet itt már nem működik, így csak az ösztönömet követem, és a horizont végén látható település felé veszem az irányt. Gyönyörködöm a tájban és a végtelen puszta hullámzásában. Megérint a természet határtalansága, a szél susogása, a föld szaga és a messzi hegyek kontúrja. Eltűnik az idő. Őseimre gondolok, akik talán szintén ezt láthatták, nagyszüleimre, azok szüleire, akiket soha nem ismertem, és összes többi felmenőmre, akik talán itt éltek, itt harcoltak, itt vágtattak harci lovaikon. Miközben tűnődöm, repül az idő, repülnek a kilométerek. Közben egy alacsony dombtetőn különös szentélyre bukkanok: egy *obó* ez, a mongol sámánok és buddhisták által tisztelt kőhalom. A kupac tetején felállított rúdon kék selyemszalagok, a *hada*gok lobognak a szélben, a kövek között azonban más is van – állatok koponyái, amiket valószínűleg a sztyeppén találtak és ajándékként helyeztek el itt. A szentély csendje szinte kézzelfogható. A helyiek hiszik, ha háromszor megkerülöd az *obó*t, és egy követ teszel a kupacra, szerencsés utad lesz. Én három követ is itt hagyok – biztos, ami biztos, a sztyeppén minden gesztus számít.

Aztán visszaindulok, mert a nap már alacsonyan jár, én pedig messzire kerültem a jurtáktól – több kilométer lehet, de emlékszem az irányra, úgy hiszem. Csíkszeredai dalokat hallgatok, miközben szelem a dombokat, mélységeket. Már egészen sötét van, mire rájövök: eltévedtem. A messzeségben kiszemelt *ger* közelebbről egyáltalán nem hasonlít vendéglátóiméra. Pánikomban futni kezdek, a félhomályban egy autó reflektorfényét látom a távolban, és egy lovas száguld el valahol a messzeségben, vágtató paták hangját hallom. Szaladok, de a nedves rögökön majd felbukom, s már a lovasnak és a fényforrásnak is hűlt helye. A táj, mely nappal oly ismerős volt, sötétedés után minden irányban ugyanolyanná vált. Semmi tájékozódási pont, csak a szél, ami mindenhonnan egyszerre fúj, és a fű suhogása, miközben rohanok. Aki még nem tévedt el este a sztyeppéken, az nem értheti a pánikot, amit a napnyugta utáni sötét beköszönte jelent a végtelen füves pusztákon. Nem értheti a természetnek való kiszolgáltatottságot, ami alól csak a nap feljövetele adhat feloldozást, és amivel szemben csak a fénykorong lehelhet új reményt az emberbe. Újra őseimre gondolok. Vajon ők mit tennének? Vajon ők is találták magukat így elveszve a nagy alföldi pusztában, ahol semmi más nem segített, csak a csillagok és a szél iránya? De az, aki még nem tévedt el este a sztyeppéken, nem értheti a határtalan örömöt és megkönnyebbülést sem, amit egy *ger* látványa – vagyis az emberi jelenlét nyoma – okoz. Bár lóháton már kutatott a család keresztül-kasul a környéken, végül a helyi nomád mongolok jó szándékának és együttműködésének köszönhettem, hogy az éjszakát már vendéglátóim jurtájában tölthettem. Nem beszéltem a nyelvüket, ők sem az enyémet, de nem is kellett. A gesztusok, a teáscsésze, amit elém toltak, ahogy kacagtak, miután rám találtak, mutogattak, meséltek – minden arról szólt, hogy itt, a végtelen pusztában az emberek egymásra vannak utalva. Azóta tudom, hogy a sztyeppe nemcsak szabadság, hanem alázat is. Megtanít arra, hogy a természetet nem lehet legyőzni.

> **a sztyeppét nem lehet legyőzni**

Reggel a család tehenet fejni oktat. Buddhista vezetőm vendéglátóm ujjaira és karjára mutat, és meg is tapogattatja velem a mongol asszony duzzadó izmait – ez a fejéstől van, meséli. Persze nekem nem megy, csak rángatom a ragadós, meleg tehéntőgyeket. Aztán jön a vad kanca fejése, azt mi már csak messziről szemléljük. A férj megfogja a kikötött csikókat, és egyenként saját anyjukhoz vezeti őket, míg az asszony fej. Ez veszélyes művelet: a befogás után egyszer-kétszer fejbe rúgta már az asszonyt, mesélik. Ilyenkor a férj egyedül látja el a gyerekeket és a *ger* körüli munkákat, míg a feleség kórházban lábadozik, fontos tehát, hogy mindketten értsenek mindenhez. Ha pedig két fiatal egymásba szeret és összeházasodik, folytatja a történetet, az egyikük szüleitől *ger*t, a másikéktól pár állatot kapnak, hogy elindulhassanak a saját útjukon. Így békésen, beszélgetve folyik a nap sztyeppei idillben, mielőtt visszaindulunk a főváros zajába.

Puszták népe –
Rénszarvasok és *tipi*k
a dukháknál, Tsagaannuurtól
északra Hövszgöl tartományban
(Lesti Ágnes felvétele)

ÉNEKLŐ HOMOK, LÁNGOLÓ SZIKLÁK

Másnap Ulánbátorból Dalanzadgadba repülünk, a kisrepülőtérről pedig egy UAZ terepjáróval indul tovább a négynapos góbi sivatagi túránk. Egy sofőr jön velünk, aki angolul nem beszél, de a sivatagi sztyeppék minden zegét-zugát ismeri. Így járjuk a sivatagot négy napig, ismerkedünk a mongol nyelvvel és kultúrával. Itt-ott megállunk, előkerül a kemping gázfőző is, általában rizses húst főzünk, mutatóban krumplival, répával. Utunk során ellátogatunk a Joliin Am szurdokba, amit majdnem egész évben jégtakaró fed; a hely a szakállas keselyűről (*jol*) kapta a nevét, amelyik a magas sziklákon fészkel. Majd megnézzük Hongor homokdűnéit, amik 180 kilométer hosszan nyúlnak el, és amiket éneklő homoknak is neveznek, mivel erős szélben mély, zúgó hangot adnak.

Felmászunk egy homokdomb tetejére és nézzük a naplementét egy Gobi márkájú sör társaságában. Itt ismerkedünk meg a sivatag hihetetlen csendjével és lakójával, a jámbor tevével, vagyis mongolul *temé*vel.

Harmadik nap a Góbiban a Lángoló Sziklákhoz (*Bajanzag*) vezet az utunk. Ez a vörös-narancssárga homokkő formáció Mongólia déli részén a világ egyik legjelentősebb ősmaradvány-lelőhelye. Itt fedezte fel Roy Chapman Andrews amerikai természettudós – Indiana Jones állítólagos ihletője – és expedíciós csapata 1923-ban a világ első dinoszaurusztojásait, ezzel bizonyítva, hogy a dinók tojásokat raktak. A tojások ma az Amerikai Természetrajzi Múzeumot gazdagítják, itt Mongóliában viszont megcsodálhatjuk a harcoló dinoszauruszokat, egy Velociraptor és egy Protoceratops párharcát megörökítő kövületet, amit egy rájuk omló homokdűne őrzött meg az örökkévalóságnak. Ezután felkeressük a fehér sztúpát, a hatvan méter magas, csipkézett sziklafalat, ami egykor tengerfenék volt és ahol még ma is találhatók tengeri kövületek. Errefelé vonult végig a híres Teaút is, amely Kína és Oroszország közt kereskedelmi hídként szelte át a sivatagot. A karavánok hónapokig vándoroltak a Góbiban, tevékkel és néha jakokkal szállítva a préselt teát egészen Szibériáig – ugyanazon az úton, amelyen most mi utazunk visszafelé Ulánbátor irányába.

A TAJGA NÉPE

Alig pihenjük ki az utazás fáradalmait, már megyünk is tovább. A fővárosból távolsági busszal, tizenkét óra zötykölődés után jutunk el Mörönbe, Hövszgöl megye székhelyébe, ahol egy helyi mongol vár bennünket. Miután összeszed és bepakol minket terepjárójába, még tíz órán át haladunk a rögös sztyeppén át Tsagaannuurig. Másnap lóra szállunk, és elindulunk a félnomád rénszarvaspásztorok, a *tsataan*ok tábora felé.

A mongol–orosz határ közelében élő dukha törzs lélekszáma alig nyolcvan fő, nevük, a *tsataan*, annyit tesz, „akinek rénszarvasa van". Életük ritmusát a rénszarvasok évszakos vándorlása határozza meg, az állatokat szállításra használják és tejükből készítik ételeiket. A dukha törzs sámánista hitrendszert követ, a természet minden elemét tisztelik, a rénszarvasokat pedig szent állatoknak tartják. A helyi tradícióba az esti tábortűz mellett tekinthetünk be, mikor vendéglátónk körbeadja a fenyőmaggal átitatott vodkát, de mielőtt a poharából inna, gyűrűsujját a folyadékba mártja és háromszor a levegőbe pöccint: „A mennynek, a földnek és az ősöknek" – mondja. Ez a rituálé a lélek táplálása. A legenda szerint Dzsingisz kán így leplezett le egy gyilkossági kísérletet, mivel az ujján lévő ezüstgyűrű elszíneződött a méregtől, és azóta ez a gesztus a tisztelet és a védelem jele. Vendéglátónk minden újratöltés előtt elvégzi ezt a rituálét, így tisztelegve a láthatatlan világ előtt, őt követve mi is így teszünk.

Éjjel a *tipi*ben alszunk. Itt, a tajgán még augusztus végén is nulla fokig hűl le a levegő, ezért este az idősebbek bejönnek, rőzsét raknak a sátor közepén álló kályhába, és gondosan betakargatnak minket meleg szőrmékkel és hagyományos mongol öltözettel, a *deel*lel. Napközben részt veszünk a törzs életében – röplabdázunk a fiatalokkal a tábor közepén felállított pályán, akik simán megvernek minket, lovagolunk rénszarvason, lóháton elmegyünk vadáfonyát és fenyőtobozt gyűjteni a közeli erdőkbe. Este összeülünk, beszélgetünk (aki tud angolul, fordít), fejtjük a fenyőmagot a tobozokból, és ragacsos kezünket egy bögre forró sós rénszarvastejjel melegítjük. Pár napot töltünk el így. A netem nem működik, de a törzs tagjai mindennap bizonyos órákban kiülnek a *tipi*k elé mobilozni. Én élvezem a digitális világból való kiszakadást, a közösséget, a békét és a természettel való összhangot. A *tsaatan* nép világa lassú, csendes és mély, megtiszteltetés volt, hogy pár napig részesei lehettünk.

közösség, béke, összhang a természettel

Az út visszafelé hasonló: négy-öt óra lovaglás a vadlovak hátán, tíz óra rázkódás a sztyeppén, aztán még tizenkét óra buszozás vissza Ulánbátorba. Innen repültem át aztán Almatiba s jártam be Kazahsztánt, Kirgizisztánt, Üzbegisztánt és Tádzsikisztánt – de az már egy másik, sokkal hosszabb történet. ■